

اصول و طبقه بندی
نقد ادبی

دکتر محمود فضیلت

ketabtala

سرشناسه	: فن‌ساز، محدود، ۱۳۳۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: اصول و طبقه‌بندی نقد ادبی / محمود فضیلات
مشخصات نشر	: تهران: زوآر، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	: ۲۸۱ ص.
شابک	: 978-964-101-156-7
وضعیت فهرست‌نویسی	: فبا
یادداشت	: ویژه نامه.
یادداشت	: کتابخانه.
موضوع	: نقد ادبی
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۰ الف ۶ / ف ۶ / PNA۱
رده‌بندی دیوبنی	: ۸۰۱ / ۹۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۵۵۷۰۲۳

انتشارات زوآر

- Ⓜ اصول و طبقه‌بندی نقد ادبی Ⓜ
- Ⓜ تألیف / دکتر محمود فضیلات Ⓜ
- Ⓜ نوبت چاپ / چهارم - ۱۴۰۱ Ⓜ
- Ⓜ آماده‌سازی چاپ / سنا Ⓜ
- Ⓜ نظارت بر چاپ و صحافی / فرناز کریمی Ⓜ
- Ⓜ چاپ و صحافی / سنا Ⓜ
- Ⓜ شمارگان / ۵۵ نسخه Ⓜ
- Ⓜ شابک / ۷ - ۲۵۶ - ۲۰۶ - ۹۶۴ - ۹۷۸ Ⓜ

Ⓜ تهران: خیابان انقلاب، خیابان دوازدهم فروردین، انبش شهید نظری، پلاک ۲۷۸ Ⓜ
 Ⓜ تلفن: ۰۳-۶۶۲۶۲۵-۶۶۲۸۲۲۲۳ / شماره: ۶۶۲۸۲۲۲۲ Ⓜ

Ⓜ قیمت: ۱۵۰,۰۰۰ تومان Ⓜ

فهرست مطالب

۹	پیش از گفتار .....
۱۳	فصل یکم - نقد چیست؟ .....
۱۳	اصطلاح نقد در ایران .....
۱۴	نقد در غرب .....
۱۶	پیشگامان یونانی نقد ادبی .....
۱۷	سقراط (۶۷۰ - ۳۹۹ ق. م) .....
۱۷	اریستوفان (۴۴۸ - ۳۹۹ ق. م) .....
۱۷	افلاطون (۴۲۷ - ۳۴۷ م) .....
۱۹	ارسطو (۳۸۴ - ۳۲۲ ق. م) .....
۲۰	هروداس (۶۵۱ - ۸ ق. م) .....
۲۱	پیشینه ادب یونان .....
۲۶	نقد و غرب .....
۲۷	فصل دوم - نقد و ادبیات .....
۳۳	مسرورت نقد .....
۳۴	کارکردهای نقد .....
۳۶	دیدگاه محمد مندور .....
۴۰	کارنامه مندور .....
۴۴	نقد مستقدان .....
۴۹	فصل سوم - مثنی‌بندی نقد ادبی .....
۴۹	نظریه‌های نقد ادبی .....
۵۰	شبهه‌های نقد ادبی .....
۵۲	مطلبه‌بندی سامانه متن .....
۵۲	مطلبه‌بندی ادبی .....
۵۷	فصل چهارم - مکتب‌های نقد ادبی .....
۵۷	نقد ادبی و علم .....

۵۹	دلیقه‌بندی مکتب‌های نقد ادبی
۶۰	۱. نقد ژبانی
۶۲	نمونه نقد ژبانی
۶۴	۲. نقد پلاستی و فنی
۶۷	نقد بلاغی و فنی شعر خاقانی
۷۲	۳. نقد نظری
۷۳	۴. نقد عملی یا تجربی
۷۴	دلیقه‌بندی نقد عملی
۷۵	رویدادهای یک روح حساس در برخورد با شاهکارها
۷۶	نمونه نقد تأثری (مردی در ۷۹۱ به وجود آمد).
۸۲	نقد فتوایی یا حکمی یا فتوایی
۸۴	نمونه نقد فتوایی
۸۷	طلیقه‌بندی ارجمعی
۸۷	نقد محاکاتی
۸۹	نمونه نقد محاکاتی
۹۵	نقد بیان‌گرا
۹۶	نمونه نقد بیان‌گرا
۱۰۸	۵. نقد عینی
۱۱۱	۶. نقد و اخلاق
۱۱۸	نمونه نقد اخلاقی
۱۲۲	نقد ادبی و نظریه قصد مؤلف و تأثیر اثر
۱۲۴	نظریه مرگ مؤلف
۱۲۷	تنش و تباین در عقاید صورت‌گرایان
۱۲۸	آی. ای. ریچاردز: نقد علمی
۱۳۰	ویلیام امپسون: هفت‌گونه ابهام
۱۳۳	۷. نقد علمی (تحلیل متن)
۱۳۳	اصول و روش‌ها
۱۳۶	صورت در شعر
۱۳۷	محدودیت‌ها و نقض‌های رویکرد صورت‌گرایانه
۱۳۸	نقد زن محور
۱۴۸	نمونه نقد زن محور
۱۴۹	وجه تمایز تصویری و عاطفی شعر زنان با مردان
۱۵۰	پروین اعتصامی

۱۵۲	سبک شعر پروین
۱۵۴	۸ نقد زیبایی‌شناختی
۱۵۷	نمونه نقد زیبایی‌شناختی
۱۶۱	وصف در گلستان
۱۶۲	نمونه توصیف در گلستان
۱۶۲	بلاغت گلستان
۱۶۵	۹. نقد جامعه‌شناختی
۱۶۹	نمونه نقد جامعه‌شناختی
۱۷۲	۱۰. نقد تاریخی
۱۷۴	نمونه نقد تاریخی
۱۷۹	۱۱. نقد روان‌شناختی
۱۸۴	نمونه نقد روان‌شناختی
۱۹۳	۱۲. نقد صورت‌گرایانه
۱۹۴	صورت‌گرایی روسی
۱۹۵	شکل‌های ادبی
۱۹۶	زبان شعر در رویکرد صورت‌گرایی
۱۹۸	شکل اثر ادبی
۱۹۹	کولریج و پیکره شکل
۲۰۳	تی. اس. الیوت و نظریه غیر شخصی بودن شعر
۲۰۵	نمونه نقد صورت‌گرایانه
۲۱۲	۱۳. نقد ساخت‌گرا
۲۱۳	پیشینه نقد ساختارگرایی
۲۱۵	روش نقد ساختارگرایی
۲۱۶	رویکرد ساختارگرایی در داستان
۲۱۹	نمونه نقد ساختارگرا
۲۲۴	۱۴. نقد نمادگرایانه
۲۲۷	نقد نمادین داستانی از مثنوی
۲۲۹	۱۵. نقد کهن‌الگویی
۲۳۲	نمونه نقد کهن‌الگویی
۲۳۶	۱۶. نقد مارکسیستی
۲۴۲	نظریه مارکسیسم در قرن بیستم
۲۴۴	نمونه نقد مارکسیستی
۲۵۰	۱۷. نقد مکالمه‌ای

۲۵۱	باختین؛ منتقد مکالمه‌ای
۲۵۳	نمونه نقد مکالمه‌ای
۲۵۴	شخصیت و شخصیت‌پردازی در داستان
۲۵۶	شخصیت‌پردازی در تاریخ بیهقی
۲۵۹	۱۸. نقد خواننده‌محور
۲۶۰	انواع نقد خواننده‌محور
۲۶۳	هم‌سویی خواننده با شخصیت‌های تاریخ بیهقی
۲۶۶	۱۹. نقد متن
۲۶۷	نمونه نقد متن
۲۷۲	۲۰. نقد نو
۲۷۲	نظریه پردازان نقد نو
۲۷۹	نمونه نقد نو
۲۸۲	روایت شاعرانه و روایت داستانی
۲۸۵	فصل پنجم - نقد تطبیقی
۲۸۵	زمینه‌های نقد تطبیقی
۲۸۷	نمونه نقد تطبیقی
۲۹۵	موازنه
۲۹۷	نگاهی به یک موازنه
۳۰۰	سخن‌رایی
۳۰۵	نقد تأویلی
۳۰۶	هرمنوتیک و تأویل متن
۳۰۸	نمونه‌هایی از تأویل متن
۳۱۱	کتابنامه
۳۲۵	واژه‌ها و تعبیرها
۳۶۳	نام‌نما

پیش از گفتار

در دو دهه اخیر تلاش‌های ارزنده‌ای در زمینه مطرح اصول نقد ادبی، مبانی، روش‌ها و نظریه‌های ادبی معاصر صورت گرفته است. حاصل این تلاش‌ها ترجمه و معرفی مسابعمی در ارتباط با شیوه‌های مطرح نقد و اساسی‌ترین مباحث مربوط به واکاوی و تحلیل متن بوده است. اگر چه بخش بزرگی از آثار مربوط به نقد و نظریه‌های ادبی آن که نابه امروز به چاپ رسیده، در قالب ترجمه بوده است، اما تیردیدی نیست که ترجمه و معرفی مباحث اساسی در زمینه نقد و مبانی و روش‌های آن زمینه را برای رشد آگاهی اهل نقد و ادب، فراهم کرده است و گاه موجب شده است که نویسندگان و منتقدان صاحب نظر و اهل فن موفق به خلق نمونه‌های بهتر عینی و عملی در زمینه ابداع و نقد ادبی شوند.

در این کتاب با توجه به موضوع ادبیات و دیدگاه‌ها و نظریه‌ها و طبقه‌بندی‌های نقد ادبی و نیز شیوه‌ها و شکردهای نقد، به فراخور، نمونه‌هایی از نقد متون نظم و نثر فارسی به منظور تقریب ذهن خوانندگان، و با هدف ارائه نمونه‌های عینی بیان شده است. پرهیز از مباحث صرف نظری و انتزاعی و توجه به بخش‌های پیرکاربرد نقد ادبی در بررسی و تحلیل و سنجش ادب فارسی نیز از دغدغه‌های ذهنی و مورد نظر نویسنده بوده است.

شرح و توضیح اصول هر رویکرد و نظریه و نیز توجه به اساسی‌ترین دیدگاه‌های نظریه پردازان و صاحب‌نظران درباره شیوه‌ها و شکردهای نقد ادبی در نگارش این کتاب مورد توجه قرار گرفته است.

برای فهم عمیق یک نوع خاص از نقد، علاوه بر شرح و معرفی مطرح‌ترین دیدگاه‌های آن، در پایان توضیح چهارچوب کلی هر نوع، نمونه‌ای عینی از متنی که با همان دیدگاه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته، برای مخاطب آورده شده است، تا تصویر روشن‌تری از آن رویکرد و نظریه در ذهن خواننده ایجاد شود.

به رغم کوششی که در این کتاب به منظور شناخت نقد و مقوله‌های پیرامونی آن انجام شده است، باید اذعان داشت که عمل نقد وقتی حاصل می‌شود که آموزه‌های نظری و استعداد فردی با خوانش عمیق و دقیق و نقد نویسی مداوم از آثار ادبی همراه شود.

در روند مطالعه هر متن و اثر ادبی، خواننده و منتقد صاحب نظر می‌داند که با کدام یک از شیوه‌های نقد می‌توان دقیق‌تر رازهای آن را گشود و لایه‌های پنهان متن را برای مخاطب آشکار کرد.

تردیدی نیست که یک منتقد ادبی خوب، یک خواننده خوب نیز هست و این واقعیت می‌تواند راه‌گشای اصلی ما، در برخورد با یک اثر ادبی و نقد آن باشد. از طرفی هدف نقد در درجه اول، خواندن (یعنی آگاهی از معنای واژگان و جمله‌ها) و خوانش (یعنی توجه به مناسبات میان اجزاء و عناصر متن و توجه به تصاویر، لحن، فضا و نمادها...) است. بنابراین خوانش متن، در حقیقت تمرین و تجربه‌ای است که تنها پس از خواندن درست و دقیق به دست می‌آید.

در پایان یادآوری این نکته را لازم می‌دانم که تنها با آگاهی و شناخت مباحث جدید و تطبیق و سنجش آن با معیارها و بنیان‌های دیرپای بومی است که می‌توان از کارکردهای نقد ادبی در عمل و به گونه‌ای سودمند بهره جست. به ویژه که نقد ادبی در جوهره خود با ادبیات، یعنی ژرف‌ترین و در عین حال عاطفی‌ترین درونمایه‌های

فکری و فرهنگی در پیوند است و بومی ترین زاویه دید هر جامعه‌ای را به نمایش می‌گذارد. زاویه دیدی که حتی آن‌گاه که گسترده و انسانی می‌شود، از صیغه فردی و شخصی که البته آن نیز از همه کنش‌های ممکن اثر پذیرفته، بی‌بهره نمی‌ماند. از این روی شناخت گذشته و حال و نگاه به آینده و ترسیم افق‌های مطلوب و آرمانی آن می‌تواند ما را برای خلق آثار بدیع و نقد مؤثر ادبی آماده کند.

در پایان بایسته است که از آقای عبدالله سلیمانی، به پاس همکاری با نویسنده در تطبیق نسخه دست‌نویس و چاپی و همچنین بازخوانی متن کتاب سپاسگزاری کنم.

محمود فضیلت

تهران - آذر ۱۳۹۰

